

MIŠLJENJA HRVATSKOG RADNIŠTVA O SOCIJALNOJ PRAVDI I REPUBLICI HRVATSKOJ KAO SOCIJALNOJ DRŽAVI

(Pregled prvih rezultata provedenog istraživanja)

UVODNA NAPOMENA

Koncem travnja ove godine završen je, u organizaciji Centra za industrijsku demokraciju iz Zagreba, uz financijsku podršku Zaklade Friedrich Ebert i u izvedbi autora ovog priloga, terenski dio opsežnog istraživanja pod naslovom "Mišljenja hrvatskog radništva o socijalnoj pravdi i Republici Hrvatskoj kao socijalnoj državi". S dopuštenjem CID-a objavljujemo, uz nešto dodatnih napomena, većinu rezultata prve obrade podataka, predstavljenih na raspravi održanoj 13. svibnja.

METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA I UZORAK ISPITANIKA

Istraživanje je provedeno anonimnim anketiranjem 1,485 ispitanika (oko 0.15% svih zaposlenih u vrijeme planiranja istraživanja, ne računajući zaposlene u MUP-u i Ministarstvu obrane), proporcionalno raspoređenih po spolu (47.5% žena i 52.5% muškaraca), županijama i područjima djelatnosti (prema tada važećoj Jedinствenoj klasifikaciji djelatnosti). Proveli su ga, uz odgovarajući napor i nakon što je pokusno istraživanje pokazalo da je to moguće, aktivisti Saveza samostalnih sindikata Hrvatske. Ukupno je obuhvaćeno 83.7% članova (različitih) sindikata i 16.3% nečlanova.

U nastavku navodimo još neka obilježja strukture ispitanika iz realiziranog uzorka (realizacija uzorka u cjelini iznosi 96%, a njegova struktura ne odstupa značajno od planirane). Svi podaci o ispitanicima u sljedećim su tablicama navedeni u postocima.

Tablica 1.

Dob

19 godina ili manje	0.5
20 - 29 godina	10.8
30 - 39 godina	31.6
40 - 49 godina	43.3
50 godina i više	13.3
Bez odgovora	0.5

Tablica 2.

Obrazovanje

Osnovna škola ili manje	5.0
PKV, 1. ili 2. stupanj	5.0
KV, 3. stupanj	17.9
SSS, VKV, 4. ili 5. stupanj	44.8
VŠS, VSS, 6. ili 7. stupanj	26.0
Bez odgovora	1.3

Tablica 3.

"Priroda posla"

Fizički, na stroju, "sa stvarima"	19.3
Službenički, "s papirima"	15.9
Srednjestručni "s ljudima"	35.9
Visokostručni, ne rukovodni	18.7
Rukovodni - 10 i više podređenih	9.4
Bez odgovora	0.8

Tablica 4.

Veličina obitelji

Samac	6.0
Dva člana	10.9
Tri člana	24.3
Četiri člana	44.1
Pet ili više članova	14.4
Bez odgovora	0.3

Tablica 5.

Mjesečni prihod po članu obitelji

Manje od 500 kuna	9.8
500 - 750 kuna	22.2
750 - 1,000 kuna	20.5
1,000 - 1,500 kuna	28.6
Više od 1,500 kuna	18.2
Bez odgovora	0.7

Napomena: Uz podatke o mjesečnom prihodu po članu obitelji dodajemo da 12.5% ispitanika ima, a 86.2% nema poljoprivredni posjed veći od 0.5 hektara, odnosno jednog katastarskog jutra (1.3% ispitanika nije odgovorilo na ovo pitanje).

Tablica 6.

Procjena životnog standarda vlastite obitelji

	U odnosu na prosjek	U odnosu na prije rata
Mnogo lošiji	19.9	45.1
Nešto lošiji	23,6	34.3
Prosječan/jednak	42.1	11.3
Nešto bolji	11.9	7.0
Mnogo bolji	2.2	2.0
Bez odgovora	0.3	0.3

Tablica 7.

Vlasnički status poduzeća

Privatno vlasništvo jednog čovjeka ili nekolicine ljudi	11.2
D. d. u pretežnom vlasništvu nekolicine velikih dioničara	22.8
Dioničko društvo u pretežnom vlasništvu zaposlenih	12.0
Javno poduzeće, d. d. u pretežnom vlasništvu države ili Fonda	44.2
Pretvorba nije završena	6.8
Bez odgovora	3.0

Upitnik se sastojao od tri dijela. U prvome su, uz odgovarajuću uvodnu napomenu, abecednim redom bile navedene "najviše vrednote ustavnog poretka Republike Hrvatske" (čl. 3 Ustava) sa zahtjevom da se najprije ocijeni njihova važnost (poželjnost), a zatim njihova dosadašnja ostvarenost u našoj zemlji danas (ispitanicima nije rečeno da se radi o tekstu Ustava). Poželjnost i ostvarenost vrednota ocjenjivane su ljestvicom od pet stupnjeva - od "to uopće nije važno", odnosno "to nije nimalo ostvareno" do "to je veoma važno", odnosno "to je ostvareno u potpunosti". Drugi dio sadržavao je, također uz odgovarajuću uvodnu napomenu, ukupno 18 tvrdnji i pitanja preuzetih, uz manje modifikacije, iz članka Vojka Antončiča "Perceptions of Justice in the Slovene Population" (u knjizi "Social Policy in Slovenia", 1992). Svaka od tvrdnji odnosno pitanja reprezentira jedno od šest shvaćanja socijalne pravde, za koja Antončič navodi da ih je "izlučila" teorijska rasprava o socijalnoj pravdi u svjetskoj literaturi od 1975. godine. Tvrdnje i pitanja također su ocjenjivane ljestvicom od

pet stupnjeva (u tvrdnjama od "uopće se ne slažem" do "potpuno se slažem", a u pitanjima od "nimalo" do "jako mnogo"). Treći dio upitnika sadržavao je nezavisne varijable, odnosno neke podatke o ispitaniku (vidi opis uzorka).

OSNOVNI REZULTATI

Tablica 8.

Rang vrednota po važnosti (prihvaćenosti)

	a.s.	1	5
1. Sloboda	4.83	0.4	86.7
1. Poštivanje prava čovjeka	4.83	0.5	87.1
3. Socijalna pravda	4.72	0.9	79.8
4. Očuvanje prirode i čovjekova okoliša	4.68	1.2	76.0
5. Vladavina prava	4.66	1.4	76.2
6. Nepovredivost vlasništva	4.64	0.9	73.9
7. Mirotvorstvo	4.50	1.0	65.3
8. Demokratski višestranački sustav	4.48	1.5	76.2
9. Jednakost	4.36	2.3	60.7
10. Nacionalna ravnopravnost	3.99	4.0	54.6

Objašnjenja:

a.s. = aritmetička sredina ljestvične vrijednosti odgovora

1 = postotak odgovora "to uopće nije važno"

5 = postotak odgovora "to je veoma važno"

Tablica 9.

Rang vrednota po ostvarenosti

	a.s.	1	5
1. Mirotvorstvo	3.10	8.0	8.5
2. Sloboda	3.03	12.0	9.8
3. Nacionalna ravnopravnost	3.00	13.1	10.6
4. Nepovredivost vlasništva	2.60	18.4	5.2
5. Demokratski višestranački sustav	2.48	20.8	6.3
6. Očuvanje prirode i čovjekova okoliša	2.44	19.1	3.6
7. Poštivanje prava čovjeka	2.42	22.0	4.3
8. Vladavina prava	2.25	29.5	4.5
9. Jednakost	2.23	29.4	3.6
10. Socijalna pravda	1.99	38.8	2.6

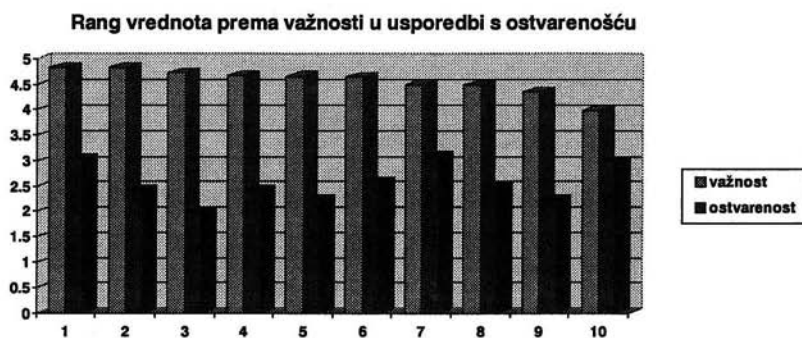
Objašnjenja:

a.s. = aritmetička sredina ljestvične vrijednosti odgovora

1 = postotak odgovora "to uopće nije ostvareno"

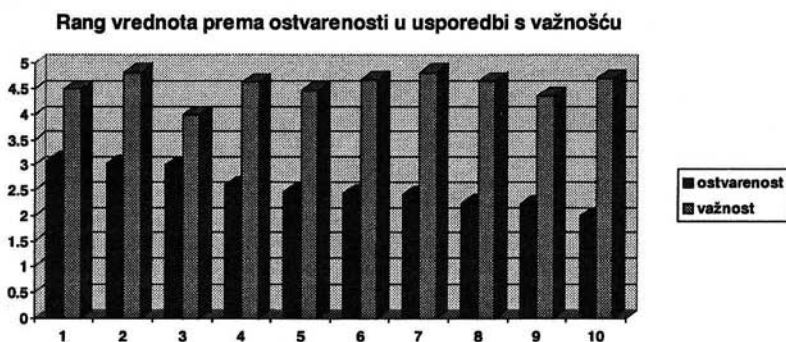
5 = postotak odgovora "to je ostvareno u potpunosti"

Grafikon 1.

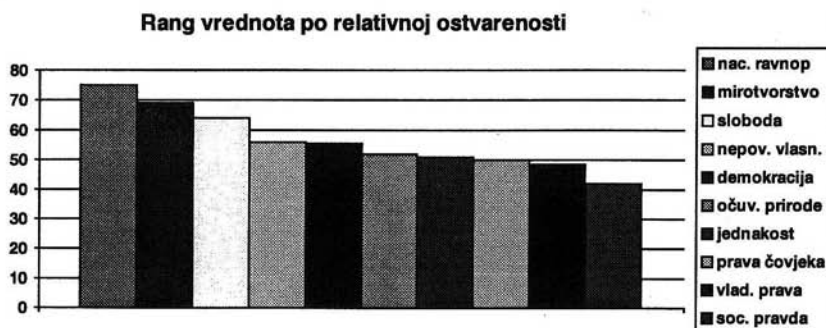
Objašnjenje:
Oznake 1-10 jednake kao redosljed u tablici 8.

Grafikon 2.

Objašnjenje:
Oznake 1-10 jednake kao redosljed u tablici 9.

Grafikon 3.

Tablica 10.

Rang vrednota po relativnoj ostvarenosti

1. Nacionalna ravnopravnost	75.2
2. Mirotvorstvo	68.8
3. Sloboda	64.2
4. Nepovredivost vlasništva	56.0
5. Demokratski višestranački sustav	55.4
6. Očuvanje prirode i čovjekova okoliša	52.1
7. Jednakost	51.1
8. Prava čovjeka	50.1
9. Vladavina prava	48.3
10. Socijalna pravda	42.2

Objašnjenje:

Relativna ostvarenost = procijenjena ostvarenost : procijenjena važnost x 100 (npr. za "nacionalnu ravnopravnost" $3.00 : 3.99 \times 100 = 75.2$, a za "socijalnu pravdu" $1.99 : 4.72 \times 100 = 42.2$).

Upozorenje:

"Relativna ostvarenost vrednote" ne smije se tumačiti kao "postotak ostvarenosti", jer je teoretski (bilo) moguće da za neku vrednotu svi ispitanici ocijene kako je ona "veoma važna" (a.s. = 5.00) ali "nimalo ostvarena" (a.s. = 1.00), pa bi i ona *prividno* bila "20% ostvarena".

Tablica 11.

Rang prihvaćenosti tvrdnji o tome što je pravedno

Skraćeni sadržaj tvrdnje, odnosno pitanja	a.s.	1	5
1. Nagraditi osobno zalaganje na radu (z.)	4.59	0.9	67.2
2. Posebno pomoći hendikepiranima (j.š.)	4.53	0.6	65.1
3. Državno jamstvo minimalnog standarda (p.)	4.52	1.9	71.2
4. Nagraditi odgovornost na poslu (z.)	4.48	1.3	59.5
5. Prenijeti svoje bogatstvo na vlastitu djecu (o.)	4.36	2.0	59.3
6. Različito bogatstvo uz jednake šanse (j.š.)	4.35	3.4	60.1
7. Posebno platiti dodatnu odgovornost (f.n.)	4.18	3.9	51.8
8. Zadržati (ono što je pošteno) stečeno (o.)	4.01	4.6	44.2
9. Nagraditi stručnost, školsku spremu (z.)	3.77	2.5	23.9
10. Dobar profit poduzetniku (f.n.)	3.59	8.4	30.4

11. Svima dati što im treba (p.)	3.47	10.6	32.9
11. Nagraditi težak fizički rad (z.)	3.47	9.1	29.8
13. Poticati rad velikim rasponima plaća (f.n.)	3.13	16.0	20.6
14. Propisati gornju granicu plaća (j.z.)	3.06	28.1	31.6
15. Uvažiti veličinu obitelji (p.)	2.91	21.6	18.3
16. Ne nagrađivati nečije prirodne prednosti (z.)	2.34	40.9	9.6
17. Svima dati jednako (j.z.)	2.27	46.3	13.7
18. Više platiti muškarce (j.š.)	1.68	65.9	4.8

Objašnjenja i napomene

1. Oznake u zaglavlju tablice ("a.s.", "1" i "5") imaju značenja kao u tablicama 8 i 9 (1 = "uopće se ne slažem", 5 = "potpuno se slažem").

2. Tvrdnje pisane *kosim slovima* u anketnom upitniku bile su formulirane kao pitanja ("Koliko na plaću zaposlenog treba utjecati ...?").

3. Skraćenice u zagradama označavaju na koje se shvaćanje socijalne pravde (odnosno na koje načelo pravedne raspodjele društvenog bogatstva) odnosi pojedina tvrdnja, odnosno pitanje. Ta su načela, prema Antončiću, s maksimalno sažetim opisima, sljedeća:

z. = *Načelo zaslug* ("svakome prema radu i rezultatima rada", proporcionalnost između ulaganja i dobitka),
j.š. = *Jednakost šansi* (razlike u bogatstvu su opravdane ako svi imaju jednake uvjete natjecanja za nejednake nagrade),

p. = *Načelo potreba* ("Od svakog prema sposobnostima, svakome prema potrebama", egalitarizam),

o. = *Načelo ovlasti* (pravedno je zadržati stečeno, vlasništvo mora biti nepovredivo),

f.n. = *Funkcionalna nejednakost* (nejednakosti su opravdane samo ako pridonose i dobiti najslabijih, "pravda je poštenje"),

j.z. = *Jednakost zarada* (za istu kvalifikaciju, uz iste radne uvjete i normalno zalaganje na radu - jednake plaće svugdje).

4. Tvrdnja na rednom broju 8 u anketnom je upitniku bila formulirana ovako: "Svatko ima pravo zadržati ono što je stekao, iako će zbog toga neki ljudi biti bogatiji od drugih", ali su mnogi ispitanici ispred riječi "stekao" sami upisivali dodatak "pošteno".

Tablica 12.

Prihvaćenost "teorija" o socijalnoj pravdi

1. Jednakost šansi	4.40
2. Načelo ovlasti	4.19
3. Načelo zaslug	3.99
4. Načelo potreba	3.63
4. Funkcionalna nejednakost	3.63
6. Jednakost zarada	2.67

Objašnjenje:

Prihvaćenost "teorija" izražena je kao aritmetička sredina prihvaćenosti svih tvrdnji koje se odnose na pojedinu "teoriju". Pri tome su - s obzirom na svoje formulacije u Upitniku - tvrdnje o "prirodnim prednostima" ("Čista je sreća biti pametniji ili spretniji od drugih, pa zato takvi ljudi ne bi trebali imati veće plaće") i o većim plaćama za muškarce ("Koliko bi na visinu plaće zaposlenoga trebalo utjecati to što je muškarac, a ne žena?") "prebodovane" tako da su odgovori "5" dobili vrijednost "1" i obratno. Naime, odgovor "5" uz tvrdnju o pameti i spretnosti govori o *neprihvaćanju* načela zasluga kako je ono definirano kod Antončića, a mišljenje da "biti muškarac" treba "jako mnogo" utjecati na visinu plaće govori *protiv*

načela jednakih šansi. "Prebodovana", prva od tih tvrdnji dobiva srednju vrijednost 3,66 u *prilog* načela zasluga, a druga 4,21 u *prilog* načela jednakih šansi.

ZAKLJUČNA NAPOMENA

Potpuna obrada i interpretacija dobivenih rezultata tek predstoji. Dovršenje cjelovitog izvještaja o istraživanju planirano je za jesen ove godine.

Ivan Magdalenić